

УДК 330.9.02

O. Niskhodovska, operator State Agrarian and Engineering University in Podilya

STATE SUPPORT OF AGRICULTURAL SECTOR UKRAINE'S ECONOMY

Annotation. *The concept of „government support” in the economic literature interpret ambiguous. Often this concept is identified with the system of state regulation of state economic regulation, a system of financial or budgetary support, state aid agriculture and others.*

However, the system of regulation – a broader concept and includes a variety of ways to influence the development, as agricultural production, and society as a whole.

Thus, government support of the agricultural sector, as an integral part of the state regulation is a set of different tools and forms of economic impact on agricultural development in order to create stability and competitiveness of all types of households, creating opportunities for market saturation quality food, rural development territories and achieving food security. The need for state support for agriculture due to several factors, including not only the high dependence of the industry on the weather conditions, which greatly affect the amount and quality of the crop, and, consequently, the impact of total agricultural production, but also slow in comparison with other sectors of the economy, the turnover of money.

The paper substantiates the need for state support of the agricultural sector in a market environment.

Of all the industries namely agriculture requires state regulation and support for their development. This is because, the industry is vital in any society and becomes a priority in justifying the prospects of socio-economic development of the country.

Key words: *agricultural sector, government support, agriculture, state regulation.*

О.Ю. Нісходовська, оператор ПДАТУ

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Обґрунтовано необхідність державної підтримки аграрного сектору економіки в умовах ринкового середовища. З усіх галузей саме сільське господарство потребує державного регулювання та підтримки для свого розвитку. Це зумовлено тим, що дана галузь є життєво необхідною в будь-якому суспільстві і стає пріоритетною при обґрунтуванні перспектив соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: *аграрний сектор економіки, державна підтримка, сільське господарство, державне регулювання.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливим науковим чи практичними завданнями. Державна підтримка аграрного сектору – важливий напрям економічної політики. Його основи визначені в Законах України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», а також у «Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року». Проте, незважаючи на наявність достатнього законодавчого і нормативно-правового забезпечення щодо державної підтримки аграрного сектору, державній політиці у цій сфері необхідно досконально проаналізувати деякі питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблеми розвитку державного регулювання та фінансування агропродовольчого сектору досліджуються багатьма вітчизняними вченими, такими як Т.М. Осташко, О.М. Могильний, Б.Й. Пасхавер, І.В. Кобута, Ю.Я. Лузан та ін. В їх працях значна увага приділяється оцінці ефективності політики державної підтримки та її впливу на розвиток аграрного сектору України.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення ефективності та результативності державної підтримки аграрного сектору економіки, а також рекомендації відносно поліпшення вітчизняної аграрної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор України, базовою складовою якого є сільське господарство, має один із найбільших потенціалів розвитку у світовому масштабі. Але наявність цього потенціалу ще не означає його автоматичної реалізації, як і існуючі проблеми в галузі, які свідчать про те, що Україні потрібна чітка та виважена аграрна політика.

Аграрний сектор є досить значимою галуззю для економіки держави, тому що його розвиток впливає на рівень життя українського народу. У ньому працюють майже 20-25% зайнятого населення і виробляється 12-14% валового внутрішнього продукту країни. Основою подальшого розвитку сільського господарства і збільшення виробництва сільськогосподарської продукції є високоефективне використання землі та підвищення її продуктивності. І саме Україна має найкращі природні кліматичні умови та вигідне географічне розташування у світі для сільськогосподарського виробництва.

Підтримка держави аграрного сектору в ринкових умовах господарювання є об'єктивною необхідністю. Сільське господарство внаслідок властивих йому специфічних особливостей не може за рахунок реалізації своєї продукції отримати дохід, достатній для відшкодування витрат виробництва, збереження земель, тому державна підтримка – обов'язкова умова існування і зростання сучасного агропродовольчого ринку. Вирішальне значення має здатність системи управління не

тільки вирішувати ключові проблеми аграрного сектору, а й нівелювати негативні прояви об'єктивних за характером та специфічних для аграрного сектору чинників, а саме:

- суперечливість економічних інтересів виробників і соціальних інтересів споживачів сільськогосподарської продукції та продовольства;
- неможливість оперативного реагування виробників сільськогосподарської сировини на зміну обсягів попиту споживачів в силу сезонного та тривалого в часі процесу агровиробництва;
- організаційна розрізненість сільськогосподарських виробників та складність у виробленні консолідованої позиції у захисті своїх інтересів порівняно зі споживачами сільськогосподарської продукції – підприємствами переробної та харчової промисловості;
- територіальна розосередженість сільськогосподарських виробників, що визначає вплив зональних природно-кліматичних умов на формування економічних результатів діяльності.

Необхідність державної підтримки аграрного сектору в ринковій економіці доведена також досвідом західних країн, у яких склалися різноманітні форми, системи і методи цієї підтримки. Розвинені країни світу приділяють велику увагу процесам державного регулювання розвитку аграрного сектору, мінімізуючи таким чином ліберальність у визначенні кон'юнктури аграрних ринків. Наприклад, країни Євросоюзу формують спільну аграрну політику, яка об'єднує елементи регуляторно-ринкової, цінової, зовнішньоторговельної та структурної політики, оскільки в аграрній економіці галузевий і територіальний фактори інтегровані в єдине ціле. З часом політика Євросоюзу перейшла до завдань розвитку саме сільських територій, націлених на:

- поліпшення правового регулювання відносин в аграрній сфері;
- удосконалення адміністративних відносин між відповідними інститутами та суб'єктами господарювання в сільському господарстві;
- прийняття економічно доцільних та ефективних регуляторних актів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства ЄС та розвитку сільської місцевості;
- сприяння подальшій лібералізації сільського господарства ЄС відповідно до вимог СОТ.

Проте в різних країнах свої заходи щодо державної підтримки аграрного сектору. Державна підтримка аграрного сектору в Україні здійснюється із застосуванням різних підходів і механізмів, а саме:

- податкова політика, здійснювана шляхом призначення і диференціації податкових ставок, введення податкових пільг, звільнення від податків, диференціації в оподаткуванні виробництва окремих видів продукції аграрного комплексу і т.д.;
- грошово-кредитна політика, за допомогою якої уряд впливає на грошове звернення. Це заходи щодо пільгового і пріоритетного кредитування інвестиційних проектів, пільгового страхування урожаю певних видів сільськогосподарських культур, особливо в регіонах ризикованого землеробства і т.д.;
- бюджетна політика – державні органи мають право розподіляти засоби бюджету за різними напрямками, виділяючи галузям, соціальним групам населення, визнаним в даний проміжок часу пріоритетними, великі бюджетні асигнування. Держава здійснює субсидування процентних ставок по кредитах для агропромислових підприємств, формування регіональних продовольчих фондів, повне або пайове державне фінансування, компенсацію витрат по договорах страхування, лізинг;
- цінова політика в цілому здійснюється шляхом регулювання цін, встановлення граничних цін на деякі суспільно значущі товари і послуги, граничних рівнів рентабельності для підприємств-монополістів і параметрів, що визначають величину цін;
- у сільському господарстві застосовують механізм гарантованих цін, що встановлюються органами влади на рівні, який забезпечує господарства мінімальну рентабельність виробництва і отримання доходів, достатніх для розширеного відтворення; порогових (захисних) цін, якщо ціни на внутрішньому ринку істотно вище імпорتنих, а збут вітчизняного продовольства ускладнений; моніторинг паритету цін і поліпшення їх співвідношення, закупівельних і товарних інтервенцій, диференціації транспортних тарифів на перевезення сільськогосподарської продукції і продовольства;
- планування, якому належить особливе місце в системі держпідтримки аграрного сектору. Інструментами при цьому є прогнози, цільові програми, перспективні і поточні плани, що мають рекомендаційний характер. Планування включає прогнозування, розробку програм і планів різного призначення, що дозволяють передбачити позитивні наслідки ухвалених рішень;
- дотації з бюджету – це асигнування з державного бюджету, що виділяються підприємствам за продану продукцію для покриття збитків, зокрема планових, наприклад, дотації до цін на продукти харчування для зниження витрат споживачів;
- підтримка сфер освіти, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, соціальна політика – підтримка наукових досліджень з тематики, що представляє інтерес для агробізнесу, сприяння розвитку соціальної сфери села (регулювання умов праці, трудових відносин, оплати праці, заходи щодо пенсійного забезпечення, допомога інвалідам, дітям, страхування життя і здоров'я селян), заходи щодо захисту природи;

- державне замовлення, коли держава виступає найбільшим прямим замовником продукції;
- механізм обмежень і заборон певних видів економічної діяльності, державне ліцензування і реєстрація;
- зовнішньоекономічна політика, що припускає законодавче встановлення ставок митних зборів, обмінних курсів валют, використання іноземних позик, інвестицій, валютних обмежень. Це, наприклад, встановлення квот, митних зборів на імпорт або експорт сільськогосподарської продукції і продовольства з метою захисту вітчизняних товаровиробників і продовольчого ринку [3, с. 20].

Формування ефективних механізмів державної підтримки аграрного сектору економіки передбачає визначення чітких цілей, обґрунтування та використання системи відповідних критеріїв. На думку Ю.Я. Лузана, рівень державної підтримки має забезпечувати стабільні темпи розвитку аграрного сектору, унеможливаючи збитковість сільськогосподарських підприємств.

Аналізуючи цілі державної підтримки аграрного сектору економіки, слід погодитися з тим, що забезпечення його сталого розвитку й розв'язання проблеми продовольчої безпеки держави у ринкових умовах неможливі без прибуткового ведення сільськогосподарського виробництва. Водночас прибутковість будь-якого бізнесу, у тому числі сільськогосподарського виробництва, створює передумови для задоволення інтересів насамперед власників цього бізнесу (приватних власників підприємств, засновників різноманітних товариств, акціонерів тощо). Досягнення прибутковості за певних умов можливе за рахунок ігнорування інтересів інших учасників процесу виробництва, наприклад, за умов високої конкуренції на ринку аграрної праці та перевищення пропозиції праці над попитом. На ній власники підприємств одержують певну частину прибутків за рахунок низької оплати праці, яка у сільському господарстві є найнижчою серед усіх видів економічної діяльності, а у багатьох сільськогосподарських підприємствах навіть нижче прожиткового мінімуму. Але ж саме від продуктивності праці найманих працівників залежить досягнення високих показників ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств. Не менш важливе значення для підтримки стабільного розвитку сільського господарства й окремих сільськогосподарських товаровиробників має задоволення інтересів приватних власників землі, яких в Україні налічується більше 6 млн. В ідеалі власники земельних часток (паїв) мають одержувати від здавання їх в оренду сільськогосподарським товаровиробникам середню норму прибутку на авансований капітал у цілому по народному господарству.

Сьогодні згідно із Законом України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV державна аграрна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей: гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави; збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності нації; комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі [1].

Для досягнення цілей державної аграрної політики вищезазначеним Законом визначені такі завдання: розвиток земельних відносин; формування сприятливого економічного середовища для ефективної діяльності суб'єктів аграрного сектору; розвиток ринків продукції сільського господарства і продовольства; вдосконалення системи державного регулювання, а також ефективне поєднання загальнодержавної і регіональної політики в аграрному секторі; комплексний розвиток сільських територій, підвищення соціального захисту і життєвого рівня сільських жителів.

Висновки. Отже, для визначення цілей розвитку аграрного сектору необхідно використовувати комплексний підхід, тобто створювати систему завдань, які б відображали його функціонування з точки зору як внутрішнього, так і зовнішнього середовища та були підпорядковані специфіці аграрного виробництва. Також стратегічною метою розвитку аграрного сектору повинно бути досягнення сталого і високоефективного аграрного виробництва для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків у продукції сільського господарства.

На державному рівні мають бути задіяні довгострокові програми субсидування аграрного сектору, які б передбачали оптимізацію як розв'язання першочергових проблем сільськогосподарського виробництва, так і розвиток сільських територій з переорієнтацією такої підтримки на користь соціальних програм, що не буде суперечити вимогам СОТ.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18 жовтня 2005 р. № 2982-IV // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Закон України „Про державний бюджет України на 2012 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17>.
3. УКАБ: підтримка сільського господарства досягла рекордно низького рівня [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.unian.ua/news/476952-ukab-pidtrimka-silskogo-gospodarstva-dosyagla-rekordno-nizkogo-rivnya.html>.

4. Борщ А.Г. Бюджетна підтримка аграрного сектору в умовах трансформаційних процесів в економіці України / А.Г. Борщ // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 111-116.
5. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іваніна // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С. 3-9.
6. Лузан Ю.Я. Розвиток державної підтримки аграрного сектору України в умовах членства в СОТ / Ю.Я. Лузан // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 3. – С. 6.
7. Семенишена Н.В. Інституційні сфери обліку бюджетного фінансування сільського господарства / Н.В. Семенишена, О.Д. Радченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.kiev.ua:8080/bitstream/2010/1205/1/Semenyshena.pdf>.
8. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України – К.: НІСД, 2011. – 19 с.

Аннотація. *Обоснована необхідність державної підтримки аграрного сектора економіки в умовах ринкової середовища. Из всех отраслей именно сельское хозяйство требует государственного регулирования и поддержки для своего развития. Это обусловлено тем, что данная отрасль является жизненно необходимой в любом обществе и становится приоритетной при обосновании перспектив социально-экономического развития страны.*

Ключевые слова: *аграрный сектор экономики, государственная поддержка, сельское хозяйство, государственное регулирование.*